

Legib.; Joannes Andreas Data sexti; Panormitanus, cap. 2 de Constitut., n. 7; et ibi Felinus, n. 7, et alii ibi; et Navarrus consil. 4 de Constit., q. 4, n. 19 et 20; Soto, lib. 1 de Justitia, q. 1, art. 4; Angel. verbo *Lex*, quæst. 7, n. 4; Armilla, n. 41; Rosell., n. 8; Ludovicus Gomez in Procemio ad Regulas Cancel., q. 2, qui aliter sentiunt de legibus canonicis, de quibus sequenti libro dicemus. Fundata est hæc sententia in authentica *Ut factæ novæ constitutiones*, etc., quam omnes ita intelligunt; imo Navarr. ait hanc sententiam potissimum fundari in jure scripto.

9. *Difficultas contra dictam sententiam.* — Difficultas vero contra hanc sententiam est, quia lex ita non est universalis pro omnibus legibus, sed solum pro legibus disponentibus circa testamenta, quomodo condenda sint, etc., ut patet ex capite 2 ejusdem authenticæ ibi: *Sancimus igitur ex illo nostras constitutiones, quæ pro testamentis fiunt, valere, ex quo in communi factæ sunt manifestæ; in provinciis autem, ex quo directe per metropolitas palam factæ sunt.* Ex quibus satis constat, ex vi verborum constitutionem esse restrictam ad talem materiam. Nec vero eam licet extendere propter similitudinem rationis; tum quia forte non est similitudo rationis, quia testamentorum causæ sunt magis piæ, et in eis poterat esse magis nociva ignorantia legis obligantis, vel irritantis testamentum, et plures lites ob illam causam oriri poterant in illa materia quam in aliis: tum etiam quia imperator ibidem semper reddit rationem ex peculiari causa ultimarum voluntatum: *Non enim volumus* (ait) *deficientium infringi voluntatem*; tum denique quia illa extensio per similitudinem rationis raro aut nunquam in legibus admittenda est, ut infra dicemus: unde propter hanc objectionem Vasquez 12, disput. 156, cap. 2, dicit frustra jurisperitos extendisse Authenticam illam ad omnes leges imperatorum, cum de solis testamentorum legibus disponat, solumque per argumentum a simili extendisse legem illam sine sufficiente fundamento.

10. *Legem strictius loquentem extendendam esse juxta generalitatem rubricæ, quando non est repugnantia, aut absurdum.* — Verumtamen jurisperiti non tantum similitudinem rationis, sed etiam verba rubricæ illius authenticæ considerarunt, ut aperte constat ex Glossa ibi, quia verba rubricæ generalia sunt, scilicet: *Ut factæ novæ constitutiones post institutiones earum, post duos menses valeant.* Quæ rubrica, ut ex ipsius verbis constat, est ex il-

lis quæ a juristis dicuntur perfectum sensum reddere, de quibus est apud illos dogma receptum habere textus auctoritatem in his *in quibus non repugnat*, ut ipsi loquuntur, id est, in his quæ non sunt contraria legibus sub rubro contentis. Unde concludunt, etiamsi lex strictius loquatur, extendendam esse juxta generalitatem rubricæ, quando non est repugnantia, nec absurdum aliquod sequitur. Hæc regula sumitur ex Glossa 1 et doctoribus in dicta authentica, et in leg. 4, c. de Capitat. civium, etc., lib. 41; et in leg. 4, c. Ne fidejussores vel mandat. dot. dentur, ubi Glossa Magist. circa finem, et ex Anton. de Butrio in Procemio Decret., Jasone et Decio in leg. 4, ff. Si certum petatur, et aliis quos refert et sequitur Albertus Brunus, tractat. de Stat. exclud. fem., art. 8, n. 93; et Joannes Bonius tractatu de Statutaria urbis præscriptione, Glossa 19, n. 61 et sequentibus; et Rolandus a Valle in quæstionibus de Lucr. dotis, q. 9; ubi addit generalitatem rubricæ sufficere ad decisionem causæ, non obstante locutione legis magis restricta, quia rubrica potest pro textu allegari, juxta notata per suprascriptos doctores.

11. Hi vero doctores omnes nullam aliam probationem afferunt præter communem ipsorum consensum, et quasi traditionem quæ in interpretatione jurium magnam sine dubio habet auctoritatem; nam, si consuetudo est optima legum interpres, ergo et hæc tot et tantorum doctorum testificatio, quæ consuetudinem necessario habet adjunctam, sive illam induxerit, sive de illa testificetur. Videntur autem dicti auctores supponere rubricas juris civilis esse eorumdem imperatorum seu jureconsultorum quorum sunt leges, quod fundari potest in l. 4, ff. Si certum petat., et fortasse in aliis. Unde dicere solent iidem doctores rubricas Decreti non habere auctoritatem, quia non sunt ab auctoribus canonum, sed a Gratiano, vel aliis; ita notant Joannes Andr. et Anton. in Procem. Decret. Ex hoc autem principio, valde probabili illatione, colligitur rubricam reddentem sensum perfectum habere legis auctoritatem, et non limitari per textum regulariter loquendo, nisi necessitas cogat, ne credatur talis tituli auctor frustra generalem illam propositionem protulisse; sed potius leges specialius loquentes esse veluti membra illius generalitatis, vel quasi materialia exempla, in quibus cernitur quod in rubrica generalius continetur.

12. Hoc ergo principium negari non potest

a theologis cum probabilitate, quia, in his quæ rationi contraria non sunt nec legibus repugnant, multum habet ponderis communis consensus peritorum in sua propria scientia; præsertim cum sit illud principium per se verisimile et consentaneum rationi. Ex illo autem optime inferitur in præsentem dictam authenticam extendendam esse ad omnes leges civiles, quia titulus rubricæ generalis est, et sensum reddit perfectum, et ita habet textus auctoritatem, et per illam explicanda est authentica, sicut unum jus per aliud explicatur. Ubi etiam considerari potest quod notat Bald. Perusi. tract. de Statut., verb. *Rubrica*, quoties rubrica incipit per *ut* aut per *ne*, decidere et habere vim textus, quia completum sensum reddit: ergo tunc per illam recte textus explicatur. Confirmatur hoc primo, quia in materia hujus authenticæ hæc extensio favorabilis est: si autem considerentur allegati auctores, etiam in materiis odiosis et stricti juris illam doctrinam admittunt: ergo a fortiori est ad hanc authenticam applicanda. Confirmatur hoc secundo, quia alia pars illius constitutionis, quæ est de dilatione duorum mensium, generaliter intelligitur, ut infra videbimus, et sumitur ex quadam Bulla Pii IV super declaratione temporis observationis Concilii Tridentini, ibi: *Jure communi sancitum est, ut constitutiones novæ non nisi post certum tempus obtineant*; nullibi enim invenitur sancitum nisi in illa authentica; ergo intellexit Pontifex illam legem absolute de novis constitutionibus, et non tantum de pertinentibus ad testamenta. Denique non repugnant verba authenticæ, quia licet occasione testamentorum sit facta, et ideo de illis legibus in particulari loquatur, non est id tamen materialiter intelligendum, sed quasi gratia exempli, et formaliter sumendum est quod lex intendit, juxta rubricam quam auctor ejus proposuit. Cui intentioni consonant nonnulla verba quæ rationem generalem indicant, ut sunt illa: *Cur enim culpabimus eos qui positas nostras ignoraverint constitutiones, si* (ut infra dicit) *eo quod non fuerunt sufficienter propositæ, ignorantur?*

13. *Necessariam esse promulgationem legis in civitatibus provinciarum aut regnorum, ut in singulis provinciis obliget ex vi juris communis imperialis.* — Dicendum ergo est vi juris communis imperialis seu civilis necessariam esse promulgationem legis in civitatibus provinciarum aut regnorum, ut in singulis provinciis lex obliget, nec sufficere unam publicationem factam in curia principis: ratio est,

quia ita statutum est jure imperiali modo declarato, juvante etiam consuetudine Imperii. Congruentia vero magna profecto est, ut hoc modo melius possit lex innotescere, et vitentur magna incommoda et jurgia, seu lites, quæ ex ignorantia legis propter distantissimam promulgationem possunt provenire. Addunt juristæ congruentiam, quia imperator non habet curiam stabilem et immobilem, sed facile huc atque illuc transfertur, et ideo non potest esse tam certa et universalis promulgatio quæ in illa fit, præsertim pro regnis vel provinciis distantibus, quæ et magnam morum dissimilitudinem et parvam communicationem inter se habere solent. Atque hinc fit ut omnes inferiores principes temporales qui subduntur imperio et legibus ejus, juxta hanc regulam et conditionem leges suas particulares ferre teneantur, quia non possunt statuere contra jus commune, nisi consuetudine, vel speciali jure sibi concesso exempti sint, ut supra est declaratum. Unde etiam fit ut, licet hoc jus sit ordinarium, in aliquibus casibus possit sufficere alius modus promulgationis, ut quando lex fertur per sententiam vel epistolam principis, quia secundum aliud commune jus sufficit illam publicari successu temporis per publicam notitiam et famam, vel per incorporationem in communi omnibus satis notam, vel alio simili modo qui vel consuetudine vel aliqua lege approbatus sit.

14. Tandem ex dictis colligitur hæc non habere locum in his regibus qui non subduntur legibus imperii, quia eos non obligat dicta Authent.; oportet ergo consulere proprium regem, vel consuetudinem. Nam jure civili regio statui potest, ut una promulgatio in curia vel in loco a rege designato sufficiat, quia (ut dixi) hoc non est contra jus naturale, non solum quoad diversas provincias unius regni, sed etiam quoad varia regna quæ tantum ex accidenti sub uno rege militant. Regulariter autem credimus non ita fieri, quia raro etiam vel nunquam una eademque lex simul pro omnibus regnis hujusmodi fertur. Quamvis ferri non repugnet, si alioqui pro omnibus justa sit. Nam de potestate absoluta regis posset una publicatione pro omnibus regnis in curia regia publicari, quia non est intrinsece injustum, nec contra naturam legis. Interdum vero esse potest contra specialem institutionem et forum alicujus regni quod rex servare tenetur, quia sub ea conditione videtur potestatem accepisse. Et generatim loquendo, convenientius est ut promulgatio suavi modo fiat in unoquoque

regno. Intra idem autem regnum facilius potest una promulgatio sufficere pro omnibus provinciis, quia major est convenientia et communicatio inter illas. Unde in rigore id sufficit, nisi aliud sit consuetudine introductum. Quid autem de legibus canonicis censendum sit lib. sequenti dicemus.

CAPUT XVII.

QUANDO, ET QUOMODO INCIPIAT OBLIGARE EX NATURA SUA LEX CIVILIS POSTQUAM EST SUFFICIENTER PROMULGATA.

1. *Status questionis.*—Quamvis lex in aliquo loco promulgata consequenter sit in suo esse sufficienter constituta, et habeat vim ad obligandum, non inde statim constat posse subito totam regionem pro qua fertur obligare. Nam, licet agens sit in se perfecte constitutum cum plena virtute agendi, non semper potest statim ac subito operari in propinquis et remotis partibus sphaerae suae. Ob hanc ergo causam de lege jam sufficienter constituta inquirimus an statim obliget in tota sua sphaera, vel qua successione suam obligationem quasi diffundat. Suppono autem in praesenti solum esse sermonem de lege praecipiente ut sic, quantum ad effectum obligandi vel cogendi, quia de aliis effectibus irritandi actus, inhabilitandi personas, et revocandi priores leges, dandi vel auferendi privilegia, sunt peculiare difficultates quae infra suis locis tractandae sunt. Potest autem quaestio haec tractari vel ex sola rei natura, et secluso omni jure positivo, omnique speciali voluntate legislatoris, vel adjuncta hac voluntate, aut communi jure positivo.

2. Primo igitur, loquendo ex natura rei, est opinio multorum legem humanam statim ac publice promulgatam in loco competente, obligare in toto territorio in quo potest obligare juxta potestatem et jurisdictionem legislatoris, nisi per ipsum legislatorem suspendatur vel differatur obligatio. Hoc videntur supponere communiter doctores statim citandi, qui temporis dilationem in hac obligatione juxta voluntatem legislatoris vel jus positivum putant esse regulandam: nam inde inferri videtur seclusa hujusmodi quasi suspensione positiva, legem de se statim ubique obligare. Et ratio esse potest, quia lex sufficienter promulgata est perfecta lex, et habet omnia requisita ad obligandum, et est quasi agens naturale quod statim agit, quantum potest. Atque hinc a for-

tiori sequitur si legislator expresse declaret se velle statim obligare sine ulla mora a promulgatione, statim obligare illo modo, quia, si taciturnitas vel negatio suspensionis sufficit ut lex obliget propter indefinitam et absolutam (ut sic dicam) voluntatem legislatoris, multo magis sufficere illa voluntas ita expressa. Et e contrario etiam fit optimum argumentum: nam legislator potest hoc modo obligare, si id expresse velit et declaret; ergo ille modus obligandi non est contra rationem naturalem; ergo, eo ipso quod lex per voluntatem humanam non limitetur, nec impeditur, absolute lata et promulgata ita obligavit. Atque hoc modo possunt etiam pro hac sententia citari auctores dicentes leges positivas expresse dicentes *ex nunc* vel *ex tunc*, aut aliquid aequivalens, post promulgationem statim obligare omnes, seu in toto territorio. Quod tenet Glos. in Clement. 2 de Hæretic. verb. *Ex tunc*, quam ibi sequuntur doctores, et Panormitanus in cap. 2 de Constit. n. 7; et ibi Felin. n. 7, limitat. 5; Decius, Imola et alii, et Navar. consil. 1 de Constit., q. 4, n. 15, et in summa, cap. 23, n. 44.

3. *Refutatur praedicta opinio.*—Hæc sententia sic intellecta, ut explicata est, mihi semper difficilis visa est, quia plane videtur excedere potestatem legislatoris, et esse supra conditionem legis humanae, quod statim obliget ab instanti promulgationis pro toto territorio, seu principatu legislatoris; ergo ex natura rei non potest ita obligare; ergo non solum absolute lata non ita obligabit, verum etiam si legislator id velit et declaret, non id efficiet, quia excedit potestatem: imo idem est cum proportione, etiamsi concedatur dilatio temporis, si illa sufficiens non sit. Declaratur antecedens, quia ad actualem obligationem legis per se est necessaria notitia ejus; ergo, ut possit obligare, necessarium saltem est ut per se loquendo possit ad notitiam devenire: nam ubi non est potestas ad media, neque etiam ad finem erit. Sed fieri non potest ut facta promulgatione in uno loco, lex statim sciatur ab omnibus subditis et in toto loco jurisdictionis; ergo impossibile est ut lex statim obliget, nec ante elapsam sufficiens tempus intra quod legis notitia in toto territorio, per se loquendo, possibilis sit. Confirmatur et declaratur, quia promulgatio legis, ut dixi, necessaria est ad sufficientem divulgationem: nam hæc requiritur ad obligationem; ergo præter promulgationem concedi debet necessario, et jure naturæ, tempus sufficiens in quo fieri possit talis

divulgatio post promulgationem; ergo, quantumcumque velit legislator statim a promulgatione omnes subditos obligare, non potest, quia repugnat naturali juri. Quomodo enim intelligi potest ut lex hodie promulgata Matrili hodie etiam obliget habitantes Conimbricæ? Plane id videtur supra humanam potestatem, quia per se est impossibile, et non tantum per accidens, consequi eadem die notitiam talis legis.

4. Confirmatur secundo, quia eadem est proportio legis ad communitatem unius populi in quo promulgatur, quæ est ad totam communitatem regni, vel populorum totius territorii pro quo promulgatur; sed, si lex in hoc populo privatim vel submissa voce proferatur in aula regis, non potest habere vim obligandi communitatem totius populi, quia non est ita sensibiliter prolata, ut sit accommodata toti communitati talis populi; ergo similiter, licet hic sit promulgata, non satis est ut possit obligare statim totam provinciam aut regnum, quia tam impossibile est legem hic promulgatam statim sciri in tota Lusitania, sicut est legem promulgatam in hoc cubiculo audiri a tota Conimbrica. Confirmatur tertio ex D. Thoma 1. 2, q. 90, a. 4, ad 2, dicente *legem obligare in quantum ejus promulgatio in omnium notitiam per se, vel per alios pervenire potest.* Et addit Cajet. et merito hoc non intelligi de potentia logica, quæ non implicat contradictionem, sed de politica, id est, secundum ordinem vel cursum politicum. At publicatio in uno loco facta non potest humano modo pervenire ad loca distantia; ergo nec lex statim obligat in omnibus illis locis.

5. *Prima conclusio.*—Propter hæc ad hoc punctum explicandum dico primo: lex sufficienter publicata in loco debito, absque illa limitatione temporis ex voluntate principis aut determinatione juris positivi, statim incipit obligare ex natura sua. Hæc assertio est consentanea communi sententiæ propositæ, et probatur sufficienter ex dictis circa illam. Declaratur præterea, quia si legislator non prescribit certum tempus ad obligandum, non est major ratio admittendi tantam dilationem, vel majorem aut minorem; ergo nulla admittenda est; ergo statim incipit obligatio. Item ob hanc causam in hujusmodi rebus indefinita æquivaleret universali, quia alias esset indeterminata ac proinde inutilis. Universalitas autem in praesenti est, ut post promulgationem lex semper obliget; ergo statim obligare incipit. Item hac ratione votum simpliciter fac-

tum, sine designatione temporis pro quo obligatum est, incipit statim obligare quantum est ex se; ergo idem est de lege. Oportet autem in hoc notare nonnullam diversitatem inter præcepta negativa et affirmativa: nam priora obligant pro semper, et ideo in eis verum est incipere obligare statim et pro statim: affirmativa vero non obligant pro semper, et ideo, licet statim etiam obligare incipiant, non tamen pro statim, sed pro tempore opportuno juxta exigentiam materiæ, et præsumptam seu probabilem intentionem legislatoris, sicut in exemplo adducto de voto cum proportione dicunt omnes auctores.

6. *Secunda conclusio.*—*Legem incipere obligare pro prudenti arbitrio juxta tempus moraliter necessarium ut notitia legis haberi possit.*—Dico secundo: lex sufficienter et absolute promulgata in uno loco competente, licet statim obligare incipiat, non simul et in eodem momento obligat in toto territorio pro quo fertur, sed successive, et intra tempus moraliter sufficiens ut notitia legis et promulgationis ejus per totum territorium diffundatur. Hanc assertionem videntur mihi convincere argumenta facta posteriori loco. Quæ licet videantur esse contra communem sententiam, non militabunt contra illam, si in hoc sensu explicetur, scilicet, ut lex promulgata absolute, id est, a legislatore non impedita, seu suspensa, statim natura sua obliget, ubi moraliter sciri potest, id est, in illo proximo et praesenti loco: inde vero quasi continue extendatur obligatio ad loca distantia intra tempus in quo prudenti arbitrio deferri ad illud potest notitia legis. Quem sensum non existimo esse alienum ab auctoribus allegatis pro priori sententia. Navarrus enim, cum sibi objecisset quarto loco, quia durum est credere legem Romæ promulgatam intra duos menses obligare Æthiopes et Indos, respondet concedendo durum quidem et gravissimum esse dicere, omnes existentes in illis partibus extra Romam peccare contra legem post illos menses, *sed non esse* (ait) *durum dicere quod obligantur post tempus quod vir bonus, sive judeus arbitrabitur esse sufficiens, ut illi de quibus quaeritur, sciant, attenda distantia provinciarum, et qualitate legis, et frequentia hominum illius provinciarum habitantium Romæ, et venientium ad eam, et redeuntium ab ea;* quod est aptissimum temperamentum dictorum in dicto c. 2, de Constit. Hæc Navarr., per quæ videtur clare exponere communem sententiam, ut non intelligatur de obligatione quæ in momento fiat pro omnibus locis distan-